

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani magister Moniki Nader-Cioczek pt. Modelowanie strategii dydaktyki tłumaczenia a vista, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Jerzego Żmudzkiego

Rozprawa doktorska autorstwa Pani magister Moniki Nader-Cioczek zakwalifikowana jest do dziedziny językoznawstwa, ale jej zakres tematyczny należy zawęzić do tematyki badań nad przekładem/translacją, a jeszcze bardziej precyzyjnie określić jako praca w zakresie dydaktyki translacji.

Recenzowaną rozprawę dokorską można określić jako opracowanie praktyczno-teoretyczne, bo choć zadania (cele), które sobie stawia autorka w postaci stworzenia modelu dydaktyki mają silne podstawy i źródła teoretyczne (m. in. teorie kompetencji translatorskiej, antropocentryczna teoria języka i poznania, kooperacyjna koncepcja aktu i układu translacyjnego), to akcenty narracyjne stawiane przez autorkę uzasadniają odczytywanie przedstawianych koncepcji przede wszystkim w ich aspekcie aplikatywnym. Już na początku pracy, autorka nakierowuje czytelnika na problem badawczy osadzony w świecie procesów translacyjnych odnosząc się zarówno do czynników makroekonomicznych, zawodowych i dydaktycznych, a dopiero wtórnie odnosi się do badań procesy te opisujących, wyjaśniających – a w zakresie dydaktyki przekładu, także modelujących (s. 11 i kolejne).

Tak określonej gamie zamierzeń badawczych odpowiada wyraźna i zasadniczo poprawnie zbudowana struktura pracy. Rozdział I poświęcony jest w całości sformułowaniu celów badawczych pracy. Jako zamierzenie zasługuje na docenienie i pochwałę, bo przy tak złożonym projekcie czytelnik potrzebuje „kontraktu” z autorem dotyczącego zarówno zakresu, problemu, zadania i metod użytych w realizacji projektu. Realizację tego zamierzenia recenzent ocenia jako bardzo dobrą, choć silniejsze wyakcentowanie celów badawczych – nawet jeśli wtórnych dla projektu wobec aplikatywnych – pomogłoby lepiej usytuować treści teoretyczne w układzie koncepcyjnym rozprawy.

Dalej odnajdujemy zarówno dobrze zorganizowane tekstowo omówienia koncepcji teoretycznych w zakresie przedmiotu badań, jakim jest tłumaczenie a vista (rozdział II), jak i

kompetencji tłumacza (rozdział III). Bardzo mocną stroną pracy stanowi oparcie wielu prowadzonych analiz oraz modelowania o własne (rozdziały IV i V) lub zaczerpnięte z literatury przedmiotu wyniki badań empirycznych. Choć nie można już dziś w sposób uzasadniony twierdzić, iż w dziedzinie badań, która jest klasycznie humanistyczna odwołanie do badań empirycznych stanowi wysoki stopień ich innowacyjności, to argument mój zmierza w kierunku docenienia faktu, że autorka dobrze rozumie trendy współczesnego pisarstwa naukowego i realizując swoje zadania umie bardzo skutecznie wykorzystać pozyskane dane do stworzenia wartościowego tekstu naukowego.

Części rozprawy podporządkowane celom aplikatywnym koncentrują się wokół zagadnień oceny jakości translatu (produkt) i translacji (proces) (rozdział VII) oraz tytułowemu modelowi dydaktyki tłumaczeń avista (rozdział VIII).

Rozdział VII posiada wyraźny aspekt nawiązań do literatury naukowej w zakresie problematyki oceny translatu, translacji oraz oceniania jako czynności dydaktycznej. Jednak główne treści i kierunek narracji są nacechowane aplikatywnie, choćby przez to, że omawiane są tu różnorodne propozycje kryteriów oceny jakości produktu i procesu translacji. Zaś podrozdział 7.8.5. **profiluje omawiane zagadnienie w sposób bardzo konkretny, odnosząc się do specyficznych kryteriów oceny w realnym układzie dydaktycznym.**

Rozdział VIII stanowiący ostateczny krok w wywiązaniu się z zawartego z czytelnikiem kontraktu dotyczącego przedmiotu i celu pracy. Można powiedzieć, że choć pozostaje on zakotwiczony w omawianych teoriach, ma silne wyprofilowanie aplikatywne, ponieważ dotyczy bezpośrednio strategicznego planowania i realizacji działań dydaktycznych, **wskazując na możliwość stosowania tłumaczenia avista w aspektach szeroko rozumianej dydaktyki języka obcego, kształcenia tłumaczy, a właściwie kształcenia współczesnego specjalisty komunikacji międzykulturowej.**

Po takim schematycznym przedstawieniu struktury pracy pozwolę sobie resztę recenzji zorganizować wokół trzech następujących parametrów jej oceny:

- A. **Wkład w rozwój dyskursu naukowego dziedziny**
- B. **Potencjał rozwojowy zaprezentowanych badań**
- C. **Potencjał aplikatywny zaprezentowanych badań**

A. Wkład w rozwój dyskursu naukowego dziedziny

Oceniając wkład rozprawy doktorskiej autorstwa Pani mgr Moniki Nader-Cioczek należy stwierdzić, że stanowi ona w ramach wymagań przyjętych dla pracy doktorskiej pracę kompletną. Kompletność ta uwidoczniła się już powyżej w niniejszej recenzji strukturze pracy, a także poprzez fakt uwzględnienia bardzo szerokiej gamy koncepcji teoretycznych dotyczących

omawianego zagadnienia. Należy wspomnieć, że narracja podejmująca kwestie teoretyczne zmierza raczej w kierunku ich omówienia niż dyskusji z nimi, stawiania pytań o ich poprawność, źródła uzasadnień, czy też własnych prób rozwijania zastanych rozwiązań teoretycznych. Tego elementu narracyjnego w pracy pani Moniki Nader-Cioczek wyraźnie brakuje. Mamy zatem do czynienia ze sprawną i czytelną kompilacją źródeł, a w mniejszym stopniu z dyskusją nad zawartymi w tych źródłach propozycjami teoretycznymi. Taka strategia narracyjna nie daje możliwości czytelnikowi ocenienia, jakie jest przyjęte w tych kwestiach stanowisko autorki. Być może nawet uzupełnienie tekstu o własny komentarz, że celem narracyjnym jest specyficzna panorama pojęć, a nie dyskusja z nimi byłaby pomocna w odczytaniu roli przypisywanej przez autorkę tym fragmentom rozprawy.

Także pod względem odwołań do najnowszej literatury przedmiotu można wskazać kilka brakujących pozycji bibliograficznych, których w nie może w pracy o tym profilu zabraknąć, nawet jeśli autorka ograniczyłaby się do ich wzmiankowania, nie koniecznie przypisując im znaczącą rolę w argumentacji. Następujące pozycje bibliograficzne uznaję za konieczne do uwzględnienia w bibliografii:

1. Angelelli, Claudia i Jacobson, Holly E. (red.) (2009) *Testing and Assessment in Translation and Interpreting Studies. A Call for Dialogues between Research and Practice*. New York/Philadelphia: John Benjamins.
2. Sawyer, David (2004) *Fundamental Aspects of Interpreter Education. Curriculum and Assessment*. New York/Philadelphia: John Benjamins (jest wzmiankowane w tekście, ale w odniesieniu do wskazań badanych – brak odniesień własnych i uwzględnienia w bibliografii)
3. Setton, Robin i Dawrant, Andrew (2016) *Conference Interpreting – A Complete Course*. New York/Philadelphia: John Benjamins. (jest wzmiankowane w tekście, ale w odniesieniu do wskazań badanych – brak odniesień własnych i uwzględnienia w bibliografii).

B. Potencjał rozwojowy zaprezentowanych badań

Współczesne piśarstwo naukowe wydaje się stawiać przed badaczami wymóg ukazywania dalszego potencjału badawczego podejmowanych zagadnień. W tym kontekście rozprawę Pani mgr Moniki Nader-Cioczek oceniam jako publikację o dużym potencjale rozwojowym, zarówno w aspekcie teoretycznym jak i aplikatywnym.

Po pierwsze ze względu na omawiany przedmiot badań praca wypełnia lukę we współczesnej literaturze przedmiotu, a to w tym sensie, że tłumaczenie awista wydaje się – przynajmniej w angielskojęzycznej literaturze przedmiotu – marginalizowane. Dzieje się tak dlatego, że prymat wiodą dwie inne techniki tłumaczenia ustnego (symultaniczne i konsekwtywne) – zarówno w kontekście badawczym jak i edukacyjnym. Rozprawa Pani mgr Moniki Nader-Cioczek

zwraca tłumaczeniu avista jego autonomiczną pozycję w świecie metod przekładu. Co więcej, akcentuje ona potencjał tłumaczenia avista w bardzo szeroko rozumianym kształceniu specjalistów językowych, ale nie chodzi tu jedynie o przydatną szkoleniowo technikę przekładu, a raczej o wagę procesów kognitywnych zachodzących w tłumaczeniu avista, które mają charakter strategiczny dla skutecznego funkcjonowania każdego specjalisty zajmującego się negocjowaniem znaczeń pomiędzy tekstami i kulturami.

Oceniając potencjał rozwojowy współczesnych projektów badawczych należy odnosić się do kontekstu zachodzących dziś procesów organizacji i prowadzenia badań naukowych - w tym polityki publikacyjnej. W tym aspekcie należy zauważyć, że struktura rozprawy nadana przez autorkę wymaga przemyślenia – w kontekście publikacji pracy, do której recenzowaną rozprawę niniejszym rekomenduję. Przyjęta przez autorkę strategia metatekstowa i tekstowa (co zawrzeć i dlaczego zawrzeć to w jednej pracy) nie znajduje z mojej strony oceny pozytywnej. Nie chodzi tu o ocenę zawartości merytorycznej, a o decyzję czy wszystkie zawarte w rozprawie elementy winny stanowić jedność tekstową. W moim odbiorze, rozprawa zawiera w sobie potencjał przynajmniej dwóch odrębnych prac np. jednej zorientowanej na cel teoretyczny i drugiej o wyprofilowaniu aplikatywnym (nie wspominając już potencjału stworzenia materiałów dydaktycznych dla nauczycieli i studentów). Podsumowując: przy tej ilości i jakości zebranego materiału warto by się zastanowić nad tym, czy celowi badawczemu w postaci konstruowania/konstruktu strategii dydaktycznej – jako koncepcji badawczej - nie poświęcić odrębnego tomu, zaś aspekty aplikatywne tak zbudowanego modelu potwierdzonego badaniami teoretycznym i empirycznymi przenieść do pracy odrębnej.

Ta druga mogłaby przecież być skierowana bezpośrednio do nauczycieli przekładu, a warto zwrócić uwagę zarówno na fakt, że tego typu literatury na polskim i światowym rynku wydawniczym brakuje, szczególnie w zakresie tłumaczeń avista. Zatem w ten sposób rozumiany potencjał rozwojowy rozprawy jest oczywisty, o ile zawierałaby oprócz omówienia wcześniej wspomnianych treści także scenariusze działań dydaktycznych.

C. Potencjał aplikacyjny zaprezentowanych badań

Ostatni akapit w recenzji przeniósł nas już właściwie do trzeciego parametru recenzji, czyli potencjału aplikacyjnego omawianej rozprawy. Choć sformułowane powyżej uwagi mają naturę krytyczną, to ich celem jest wskazanie potencjału, po który warto sięgnąć przy kolejnych krokach pracy nad obecnym tekstem, a być może także wyznaczając dalsze działania na ścieżce rozwoju naukowego i w pracy nauczyciela akademickiego.

Jedno uzupełnienie, które w kontekście aplikacyjnego potencjału rozprawy należałoby uczynić dotyczy istotnego aspektu działań dydaktycznych mianowicie oceny i oceniania. Ocena i

ocenianie jako aktywność angażująca zarówno uczącego jak i uczącego się jest szeroko omówiona w pracy. Choć omówienie to nie dotyczy tylko proponowanych koncepcji oceny, bo sięga po dane empiryczne z bardzo ciekawych źródeł w tym licznych źródeł młodych badaczy polskich (co należy docenić w kontekście silnej globalizacji badań w dziedzinie dydaktyki translacji), to już w warstwie aplikatywnej – na przykład tam, gdzie autorka przenosi strategiczny model dydaktyki na poziom propozycji edukacyjnych dla różnego typu dydaktyk szczegółowych, problem oceny zostaje zmarginalizowany. W podrozdziale 8.2.5. autorka omawia ewaluację działań tłumaczeniowych na zajęciach tłumaczenia avista, jako autonomicznego rodzaju translacji, ale dla pozostałych zakresów interwencji dydaktycznej, takich wskazań nie ma. Zatem w kontekście potencjalnego rozwoju potencjału pracy w zakresie dydaktyki translacji należałoby ten aspekt ewaluacji potraktować szerzej i konkretniej, być może sugerując czytelnikowi możliwe sposoby oceniania dokonań uczących się (scenariusze, tabele).

Wreszcie w kontekście edukacji 21 wieku, w której akcent jest kładziony nie tylko na formalne wykształcenie akademickie czy zawodowe warto pokusić się o rozważenie szerszego uwzględnienia elementów autoedukacyjnych. Oczywiście autorka nawiązuje w sposób ogólny do pojęcia tak zwanej oceny ipsatywnej (samooceny) w warstwie teoretycznej pracy, natomiast być może warto zastanowić się, które albo jakie aktywności dydaktyczne można wykorzystać w procesach autoedukacyjnych (np. w budowaniu tzw. „obrazu samego siebie” – self-concept).

Podsumowanie

Zarówno postawione przez autorkę założenia dotyczące recenzowanej rozprawy, jak i sposób ich wykonania należy ocenić bezwzględnie pozytywnie w kontekście parametrów oceny projektu doktorskiego, jako stanowiącego podstawę przyznania stopnia naukowego doktora w dziedzinie językoznawstwo. Wskazane przez recenzenta uwagi krytyczne mają raczej na celu pomoc autorce w przygotowaniu wersji tekstu/ów do druku, tak by opublikowane pozycje pełniej wykorzystywały potencjał badań empirycznych, analiz teoretycznych oraz propozycji dydaktycznych, oraz by w sposób optymalny sprostać oczekiwaniom współczesnego dyskursu naukowego i rynku wydawniczego.

W związku z powyższym, autor niniejszej recenzji stwierdza, iż rozprawa doktorska autorstwa Pani magister Moniki Nader-Cioczek spełnia wszystkie warunki określone w odnośnych przepisach prawa, dlatego recenzent wnosi do o dopuszczenie Pani magister Moniki Nader-Cioczek do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

